

ALEVİ-BEKTAŞİ YOLUNDA İKRAR KAVRAMININ KURAMSAL ÇERÇEVESİ

The Theoretical Framework of the Concept of Confession on the Alevi-Bektashi Path

Ali Rıza ÖZDEMİR*

Öz

Alevilik ve Bektaşilik çalışmaları genel bir eğilim olarak başka İslam zümrelerinin kavramları üzerinden yapılmıştır. Alevi-Bektaşî terminolojisine hâkim olunmadan yapılan bu çalışmalar, büyük hatalara neden olmuştur. Kavramları yerli yerine oturtamayan çalışmaların yarattığı bilgi kirliliği, vahim boyutlara ulaşmıştır. Alevi-Bektaşî yolunun merkezi kavramlarından biri ikrardır. Alevilik ve Bektaşilik çalışmalarında ikrar kavramının genellikle erkân (ritüel) anlamı dikkate alınmıştır. Kavramın kuramsal çerçevesi hakkında ise çok az şey söylenmiştir. Bu çalışmanın temel konusu, ikrar kavramının kuramsal çerçevesini çizmektir. Çalışmamızda kullandığımız kaynaklar, Aleviliğin ve Bektaşiliğin yazılı kaynaklarıdır. Alevi-Bektaşî ariflerinin eserleri başta olmak üzere kolektif belleğin taşıyıcısı olan *Erkânâme* ve *Buyruklar* bu kaynaklar arasında yer alır. İkrar kavramı etrafında kaleme alınan güncel çalışmaları da çalışmanın kaynakları arasında saymak gerekir. Bu çalışma iki ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık, ikrar kelimesinin sözlük ve terim anlamını içermektedir. Alevi-Bektaşî yolunda ikrar, hem cins isim olarak hem de terim olarak birbirini tamamlayan anlamlar taşır. Çalışmanın ikinci başlığı ise Alevi Bektaşî yolunda ikrar teriminin kuramsal çerçevesine ayrılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Alevilik, Bektaşilik, ikrar, iman, Elest Bezmi.

ABSTRACT

The study of Alevism and Bektashism, as a general trend, was carried out on the concepts of other Islamic groups. These studies, which were carried out without mastering the Alevi-Bektashi terminology, caused major errors. The information pollution caused by studies that cannot put concepts in their proper place has reached grave dimensions. One of the central concepts of the Alevi-Bektashi path is confession. In the studies of Alevism and Bektashism, the erkân (ritual) meaning of the concept of confession was usually taken into account. Very little has been said about the theoretical framework of the concept. The main topic of this study is to outline the theoretical framework of the concept of confession. The sources we use

* Bilim uzmanı, öğretmen. Milli Eğitim Bakanlığı, Balıkesir/Türkiye. E-posta: etnojenez@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-9046-3169.

in our study are the written sources of Alevism and Bektashism. Among these sources are the *Erkannames* and *Buyruks*, which are the carriers of collective memory, especially the works of the Alevi-Bektashi arifs. It is also necessary to count the current works written around the concept of decency among the sources of the study. This study consists of two main headings. The first title contains the dictionary and term meaning of the word confession. In the Alevi-Bektashi way, confession has complementary meanings both as a genus name and as a term. The second title of the study is devoted to the theoretical framework of the term confession in the Alevi Bektashi way.

Keywords: Alevism, Bektashism, confession, faith, Elest Bezmi.

Giriş

Alevi-Bektaşî yolunun öne çıkan kavramlarından biri “ikrar” kavramıdır. Esasen ikrar, yolun merkezine oturmuş son derece önemli bir kavramdır. Çünkü Alevi veya Bektaşî olmak için öncelikle ikrar vermek gereklidir. İkrar vermeyen kişinin Alevi veya Bektaşî sayılması mümkün değildir.

Alevi-Bektaşî toplulukları hakkında yapılan çalışmalarda ikrar kavramı genellikle ritüel (erkân) boyutunda ele alınmış (Ulusoy, 1986; Yaman, 2001; Noyan, 2002: 53-104; Doğan, 2001: 251-267; Sarıkaya, 2011: 681-703; Türk ve Çapar, 2012: 17-42; Dedekargınoğlu, 2012; Tur, 2012; Bozdoğan, 2013: 196-198; Kayhan Kılıç, 2014: 35-54; Akyol, 2017: 129-132; Aday, 2018: 217-231; Tepecik, 2019: 39-78; Yolcu, 2019: 481-486), ancak ikrar kavramının kuramsal çerçevesine değinilmemiştir. Alevilik ve Bektaşilik araştırmalarında sıklıkla kullanılan ikrar kavramının içeriğinin nasıl doldurulduğu konusunda, günümüze değin tatmin edici bir çalışma da yapılmış değildir. Bu çalışma, Alevilikte ikrar kavramının kuramsal çerçevesini çizmek ve bu kavram etrafında nasıl bir anlam dünyasının inşa edildiğini ortaya koymak için yapılmıştır. Doğal olarak çalışmamızın temel problemi, Alevi-Bektaşî yolunda ikrar kavramının içeriğini araştırmak ve kuramsal çerçevesinin sınırlarını çizmektir.

Çalışmanın dayandığı ana kaynaklar, Alevi-Bektaşîliğin iç metinleri olarak kabul edilen temel eserlerdir. Bunların başında yolu bugüne taşıyan Alevi-Bektaşî ariflerinin şiirleri ve risaleleri gelmektedir. Kızılbaş-Alevi topluluklarında kolektif belleği ifade eden *Buyruklar*, Babagan Bektaşîlerinde kolektif belleği temsil eden *Erkânnâmeler* çalışmanın diğer ana kaynakları arasındadır. Konuyla ilgili yapılan güncel çalışmaları da, bu kalemde saymak gerekir. Çalışma iki başlıktan oluşmuştur. Birinci bölümde ikrar kavra-

mının ne anlama geldiği tartışılmış, ikinci başlıkta ise ikrar kavramının Alevi-Bektaşî bilgi evrenindeki özellikleri açıklanmıştır.

Bu çalışmada kullanılan Alevilik ve Bektaşîlik adlarının kapsadığı sosyal zümreleri ayrıca izah etmek gerekir. “Alevi-Kızılbaşlar” adı tek başına kullanıldığında Kızılbaşları ve aynı sosyal çevreye bağlı diğer alt zümreleri, “Bektaşî-Babaganlar” adı Bektaşî tarikatına bağlı Babagan şubelerini, “Bektaşî-Çelebiler” adı ise Hacı Bektaş Veli soyundan gelen Çelebileri ve onlara bağlı zümreleri ifade etmektedir. “Alevi” veya “Alevi-Bektaşî” kullanımı ise “Alevi ve Bektaşî” olarak adlandırılan bütün zümreleri kapsamaktadır. Çalışmanın seyri içerisinde bu zümreler tek çatı altında, gerek duyulan yerlerde ise ayrı ayrı ifade edilmiştir. Alıntı metinler içinde bazen açıklama yapmak ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu açıklamalar ise köşeli parantez [açıklama] içinde verilmiştir.

1. İkrar Ne Demektir?

Arapça bir kelime olan “ikrar”, Alevi-Bektaşî yolunda birkaç anlama gelir. Bunlardan biri sözlük, diğeri terim anlamıdır. Kelimenin sözlük anlamına uygun şekilde cins isim olarak ve terim anlamıyla kullanımı Alevi-Bektaşî yazılı kaynaklarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Denilebilir ki, eseri günümüze ulaşmış Alevi-Bektaşî erenlerinden ikrar kavramını bir şekilde anlamayanı yok denilecek kadar azdır. Özellikle üzerinde durulan ve vurgulanan ikrar, Alevi-Bektaşî yolunun temel terimlerinden biri olarak kabul edilebilir.

1.1. Sözlük Anlamıyla İkrar

“İkrar” Arapça sözlüklerde, “kabul etme, onaylama” (Tabatabai, 2012a: 477), “söyleme, bir şeyi bildirme, haber verme, yerine getirme, benimseme, onama, kabul, tasdik, hakkı itiraf etmek, karar vermek ve sabit kılmak, mukarrer kılmak” (Yeşilyurt ve Oral, 2012: 31-44) gibi anlamlara gelir. Türkçede de Arapça anlamına uygun şekilde cins isim olarak, “itiraf etme, saklamayıp söyleme, açıkça söyleme; doğrulama, kabul etme, tasdik etme; dil ile söyleme, ifade, beyan” (Komisyon, 2000: 1365) anlamlarını taşır.

Aleviliğin yazılı kaynaklarında “ikrar” kelimesinin sözlük anlamına atıflar bulmak mümkündür. Bu atıflarda özellikle Hz. Muhammed’in hadisleri merkezdedir. *Buyruk-İzmir*’de Hz. Muhammed’in bir hadisi aktarılır ve hakikatin “dil ile ikrar kalp ile tasdik edip inanıp iman getirmek” olduğu belirtilir (Aytekin, 1958: 9). Burada “dil ile ikrar” ifadesinde ikrar kelimesi cins anlamıyla kullanılmıştır. Benzer şekilde *Buyruk-Menakıb-ı Sultan Şeyh Safi* adlı eserde ikrar veren müminlerin üzerine düşen vaciplerden biri “dil ile ikrar”

(Taşğın, 2005: 445) olarak ifade edilir. *Buyruk -Şeyh Safi Buyruğu*'nda "Allah'ı dil ile ikrar eyleyin, gönül ile anın" (Saygı, 1996: 68) diyerek ikrar kelimesinin dil ile tasdik anlamı ön plana çıkarılır. Yemini'nin (16. yüzyıl), Hz. Muhammed'in dilinden söylediği "Resul-i hak dedi etmeyiniz inkâr / Ali'ye hem bana getiriniz ikrar" (Özmen, 1998b: 69) dizelerindeki ikrar getirmek, halk dilinde iman getirmek olarak kalıplaşan şehadet kelimesini anlatır. Kaygusuz Abdal, bir şiirinde ikrar kelimesinin cins isim anlamına atıfta bulunur ve kelimenin "tekrar" anlamına vurgu yapar: "Azâzil'dür [Şeytan] Hakk'a eylemez ikrar / Gerekse söyle ana bunca tekrar" (Şehzâde Alaâddin Gaybî, 2021: 1186).

1.2. Terim Anlamıyla İkrar

"İkrar" kelimesinin, sözlük anlamı dışında Alevi-Bektaşî yolunda bir de terim anlamı vardır. Genelde irfan/tasavvuf yolunda, özelde Alevi-Bektaşî yolunda ikrar terimi özgün bir anlamı karşılar. "İkrar vermek" şeklinde kalıplaşan ifade, söz vermek anlamındadır. Allah'a yaklaşmak için tasavvuf yoluna giren kişinin kendini şeyhe teslim edip ona söz vermesi demektir (Cebecioğlu, 2005: 303; Kaya, 2014: 417). İkrar vermek, Bektaşî-Babaganlıkta "nasip almak" şeklinde de ifadesini bulur. Kuralları belli olan bir törenden geçerek Bektaşî tarikatına girmeye ikrar vermek veya nasip almak denir (Soyyer, 2019: 324). Özetle, ikrar vermek mensup olunacak tarikatın kurallarına uymak, kendi özünü maddi ve manevi olarak eğitmek için söz vermek ve yemin etmektir (Doğan, 2001: 251).

İkrar vermek sadece dille verilen bir sözden ibaret değildir. Gönülden bir bağlılığı ve teslimiyeti de ifade eder. İkrar teriminin sadece dil ile tekrar olmadığı aynı zamanda gönülden, içten bir bağlılık olduğu *Kur'an-ı Kerim*'de geçmektedir. Ayette Allah'ın peygamberlerden "...Size kitap ve hikmet verirsem, sonra size beraberinizdekini doğrulayan bir elçi gelirse, kesin olarak ona iman edeceksiniz ve ona yardımcı olacaksınız" diye söz aldığı, "Bunu ikrar ettiniz ve bu hususta ahdimi aldınız mı?" diye sorduğu, Peygamberlerin ise "İkrar ettik" diyerek söz verdikleri ve Allah'ın da "Öyleyse şahit olun, ben de sizinle birlikte şahit olanlardanım" dediği bildirilmiştir (Al-i İmran/81). Ayetin hitap şekli peygamberler üzerinden onların ümmetlerinden de ikrar alındığını göstermektedir (Tabatabai, 2012a: 477). Hz. Ali'den rivayet edilen bazı buyruklarda, Allah'ın Hz. Adem'den itibaren gönderdiği bütün peygamberlerden ümmetlerine Hz. Muhammed'in gelişini haber vermeleri, onu müjdelemeleri ve tasdik etmeleri için kesin söz (ikrar) aldıkları ifade edilmiştir (Tabatabai, 2012a: 482-483).

Alevi-Bektaşî yolunda tarikata giren talip, Dört Kapı'da (Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat) ilerlemek ve kemale ermek için mürşidinin buyruklarına uyacağına özel bir törenle söz verir. Bu törene "ikrar erkânı", verilen söze "ikrar vermek", şeyhin ikrarı kabul etmesine de "ikrar almak" denir. Kul Veli bir şiirinde Dört Kapı'yı dört duvara benzetir ve dört duvarı kurmak için bir mürşide (kâmile) ikrar verilmesi ve ikrarda durulması gerektiğini söyler: "Varıp bir kâmile yoldaş olmağa / Ahd eyleyip ikrarında durmağa / Dört duvarın binasını kurmağa / Ararım üstadım bulayım deyî" (Yavuz, 2013: 322). İkrar vermeyi, söz vermek olarak açıklayan Kaygusuz Abdal, sözün bir olduğunu ve dönülmemesi gerektiğini pek veciz ifade eder: "Tanrı dahi bir, aşk dahi bir, söz dahi birdir / İkrarı sakın sen i gönül inkâra verme" (Şehzâde Alaâddin Gaybî, 2021: 391). İleride detaylı şekilde açıklanacağı üzere tarikata girişte, mürşide verilen bu ikrarın arka planında Allah'a, Hz. Muhammed'e ve Ehlibeyt'e verilen ikrar yatar. Yani bunlar olmadan mürşide verilen ikrarın bir anlamı olmaz.

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar, ahitle yani söz vermekle, sözleşmekle eşitlenmiş bir terimdir. İkrar teriminin geçtiği yerlerde sıklıkla "ahit" terimine de yer verilmiş, bu iki terim aynı anlamda kullanılmıştır. Pir Sultan bir nefesinde "Ahd ile ikrar üstüne / Durur da var durmaz da var" (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 257; Özmen, 1998b: 241) diyerek ahit ile ikrar terimlerini aynı anlamda kullanır. Yani ikrar vermek, aynı zamanda kişinin öz nefsiyle ve mürşidiyle ahitleşmesidir. Yine Pir Sultan, ikrar ile ahit terimlerini yan yana kullandığı bir nefesinde, kişinin ikrarında durmasını ahidine sadık kalması olarak ifade eder: "Dostlar bizden muhabbeti kaldırdı / Hiçbir ikrarında ahdi bulunmaz" (Özmen, 1998b: 221). Kasım Dede (18. yüzyıl) ise ahit ile eşitlediği ikrar terimine çok özel bir anlam yükler. Çünkü ona göre kişi, can verse bile ikrarında durmalıdır. Tarikata da ancak böyle sağlam iradeli kişiler gelmelidir: "Ahd ü ikrar verip ikrarın bozar / Can verip ikrara duranlar gelsin" (Özmen, 1998c: 288). Malatyalı Sadık Baba (ö. 1873) da "ahit" ile "ikrar" kelimelerini yan yana kullanan ariflerdendir: "Bu Sadık, düştüm yar ile / Hem ahd ile ikrar ile" (Özmen, 1998c: 372).

İkrar ve ahidin yanına üçüncü bir terim daha sıklıkla karşımıza çıkar. Bu, Farsça "yemin" anlamına gelen "peyman" kelimesidir. Mesela Seyrani bir nefesinde "ikrar", "ahit" ve "peyman" kelimelerini yan yana kullanır: "Mürşidin Muhammed rehberin Ali / İkrarında ahd ü peymân ol da gel" (Yavuz, 2013: 320). Bu üç kavram Teslim Abdal'ın (17. yüzyıl) bir nefesinde yine yan yana gelmiştir: "Verdiğin ikrara doğru gelirsene / Aht ile peymandan rehber isterler" (Özmen, 1998c: 96). Elest Bezmi'nde verdiği ikrardan dönmemesi

gerektiğini kendi öz nefesine hatırlatan Edip Harabi, ikrar, ahit ve peyman kelimelerini eş anlamlı kullanır: “Böyle sen Bezm-i Ezelde ahd ü peyman eyledin / Ey Harabi dönme zinhar verdiğin ikrardan” (Üçüncü, 2012: 219).

Özetle Alevi-Bektaşî yolunda “tekrarlamak” anlamına gelen “ikrar” kelimesi özel bir içerikle donatılmış, Kur’an-ı Kerim ayetleri ve Ehlibeyt’in buyrukları esas alınarak temel terimlerden biri haline dönüştürülmüştür. Tarikat kapısından girişte belli ritüelleri olan bir törenle bir daha dönmeyeceğine dair verilen söz, ikrar vermek olarak kalıplaşmıştır.

2. İkrarın Özellikleri Nelerdir?

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar terimini, birkaç cümleyle açıklamak yeterli değildir. Onu daha iyi kavramak ve kuramsal çerçevesini çizmek için onun sahip olduğu temel özellikleri mercek altına almak gerekir. Yazılı kaynaklarına bakarak Alevi-Bektaşî yolunda ikrar kavramının temel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür: İlk ikrar Kalu Bela’da (Elest Bezmi) verilmiştir. İkrar Muhammed-Ali’ye ve Ehlibeyt’e verilir. İkrar dünya hayatında mürşide verilir. İkrar verecek kişi kimi özelliklere sahip olmalıdır. İkrar vermek belirli törenlerle olur. İkrar saf olmalıdır. İkrar imanın ispatıdır. Hedefe varmak için ikrarda sabitkadem olmak gerekir. İkrarında duran kimi sırlara sahip olur. İkrarın zıddı inkârdır. İkrardan dönülmez. İkrarından dönen lanetlenir.

2.1. İlk İkrar Kalu Bela’da (Elest Bezmi) Verilmiştir

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar kavramının dikkat çeken ilk özelliği, ilk ikrarın Kalu Bela olarak da bilinen Elest Bezmi’nde Allah’a verilmiş olmasıdır. İslami literatürde “mîsâk”, “kâlû belâ”, “ahid”, “belâ ahdi”, “rûz-i elest”, “bezm-i ezel” ve “bezm-i elest” (Yavuz, 1992: 106-108) gibi isimlerle de bilinen Elest Bezmi, kaynağını Araf Suresinin 172 ve 173. ayetlerinden alır. Bu ayetlerde şöyle denilmektedir:

Hani Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden soylarını almış ve “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diyerek onları kendilerine şahit tutmuştu da onlar da, “Evet, şahidiz.” demişlerdi. Kıyamet günü, “Bizim bundan haberimiz yoktu.” demeyesiniz diye (Allah bunu böyle yaptı). Yahut “Vaktiyle atalarımız müşrik olmuşlardı. Biz onlardan sonra gelen nesillerdik. Bizi, eğri yola sapanların yaptıklarından dolayı mı mahvedeceksin?” demeyesiniz diye (Allah bunu böyle yaptı) (Tabatabai, 2012b: 430).

Yukarıda yer verdiğimiz bu iki ayet, Elest Bezmi’nde bütün insanların Allah’ın rabliğine ilişkin ikrarlarını hatırlatmaktadır. Ayette bildirildiğine göre, bütün insanlar kendi iradeleri olan farklı bireyler olarak birbirinden ayrılmış,

bir araya toplanmış, her birine kendi nefsi şahit tutulmuş ve Allah'ın rububiyeti konusunda herkesten ikrar alınmıştır. Bunun nedeni kıyamet gününde herhangi bir bahane ileri sürmemeleri içindir. İnsan, Elest Bezmi'nde Allah'a bir söz vermiştir ve Allah da bu sözün gereğini insandan isteyecektir (Tabatabai, 2012b: 430-454).

Elest Bezmi'nde verilen ikrarla ilgili Aleviliğin yazılı kaynaklarında çok sayıda kayıt bulunmaktadır. Çünkü Alevilik başta "ikrar" olmak üzere, "yol", "erkân", "sır" gibi birçok temel kavramını Elest Bezmi üzerine bina etmiştir. Elest Bezmi'nde yol ve erkân kurulmuş, ikrar verilmiş ve sır söylenmiştir.

Diyarbakırlı Ahu Baba (17. yüzyıl), "İkrar verdim dönmem Elest Bezmi'nden / Verdiğim ikrarı imandan aldım" (Ergun, 1960b: 31)¹ diyerek Elest Bezmi'nde verdiği ikrara kendi öz nefsi üzerinden atıfta bulunur. Esat Baba (ö. 1826) ikrar ile imanın nereden geldiğini açıkladığı bir nefesinde, "İkrar ile imandan haber sorarsan / İkrar iman Kalu Beli'den gelir" (Özmen, 1998d: 296) diyerek ikrarın kökenini Kalu Bela yani Elest Bezmi olarak gösterir. Genc Abdal (19. yüzyıl), "Elestü Bezm'inde ikrare geldim / Men imanım kalb evinde gizledim" (Oytan, 1956: 29) mısralarıyla Elest Bezmi'nde verdiği ikrarı hem dille hem de gönülle verdiğini ifade eder. Doğal olarak ikrarı sadece sözlük anlamıyla değil, terim anlamıyla kullanır.

Kalu Bela'da verilen ikrarın kadim ve ezel olduğu Alevi-Bektaşî arifleri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Pir Sultan, "Düzel Pir Sultan'ım katara düzel / Biz de ikrar verdik kadim ü ezel" (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 136) diyerek Elest Bezmi'nde verilen ilk ikrarın kadim ve ezel olduğunu vurgulamıştır. Kendisi kadim ve ezel olan bu ikrarı vermiş, dünya hayatında da bu ikrarında sebat etmiştir. Usuli (16. yüzyıl), Elest Bezmi'nde verilen ikrarın ezeli olduğunu vurgulayan bir diğer şairdir: "İkrar ü aşkımız çün ezeldir / Müminin ikrarı Kalu Beli'dir" (Demir, 2016: 727).

Kul Hüseyin (16. yüzyıl) de ikrarını ezelden yani Elest Bezmi'nde verdiğini ilan eden arifler arasındadır: "Ta ezelden ahd-ü ikrar güderken / Serмест olup aşkın meyın tadarken" (Özmen, 1998b: 338). Kul Himmet (16. yüzyıl), "Ta Kalu Bela'dan sevdik seviştik / Bizimle ezeli yardır mahabbet / Üstad mezarında ikrar konuştuk / Mümine kadim ikrardır mahabbet" (Özmen, 1998b: 301) diyerek ikrarın kadim ve ezeli olduğunu ve bunun Elest Bezmi'nden beri sürdüğünü söylemektedir. Bolulu Âşık Dertli (1772-1845) ise "Hitab-ı Elest'de Bezm-i Ezel'de / Sadakatle ikrar verenlerdeniz" (Özmen,

¹ Aynı nefes Hatayi'ye de nispet edilmiştir. Bk. (Ergun, 1961: 57).

1998c: 360) dizeleriyle Elest Bezmi'nde verilen ikrarı sadakat motifiyle ön plana çıkarmaktadır.

2.2. İkrar Muhammed-Ali'ye ve Ehlibeyt'e Verilir

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar, Allah'tan sonra Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye verilir. Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla Aleviler ve Bektaşîler tarafından, Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye Elest Bezmi'nde ikrar verilmiştir. Dünya yaşamında ise bu ikrarda durulmuş, ikrarında sabitkadem olanlar menzile ulaşmıştır.

Elest Bezmi'nde ikrar önce Allah'a verilmiş, daha sonra herkes yaşayacağı zamana ve mekâna göre resullere, nebilere ve vasilere itaat bildirmiştir. Hz. Ali'den ulaşan kimi buyruklara göre, Elest Bezmi'nde Allah önce resulleri, sonra nebilere vasileri belirlemiş ve insanlara onlara itaat etmelerini emretmiştir. Bütün insanlar bu emre itaat ederek söz vermiştir (Tabatabai, 2012b: 455). Bu bağlamda Aleviler de daha Elest Bezmi'nde resul olarak Hz. Muhammed'e, vasi olarak Hz. Ali özelinde On İki İmam'a ikrar vermiştir. *Buyruk-Menakıb-ı Sultan Şeyh Safi* adlı eserde, Hz. Ali'nin yukarıda yer verdiği-miz buyruğuna uygun olarak, Elest Bezmi'nden ikrar vererek mümin olan kişilerin, bu dünyada Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin yolundan gittiği söylenir (Taşğın, 2005: 444-445). *Buyruk-Şeyh Safi Buyruğu*'nda On Yedi Kemerbest'in Elest Bezmi'nde Allah'a ikrar verdiği, bu dünyada ise Hz. Muhammed'e ve onun evlatlarına "ahdü ikrar ve biat" kıldıkları ifade edilir (Saygı, 1996: 56).

Şah Hatayi (16. yüzyıl), Elest Bezmi'nde verdiği ikrarın hem Allah'a, hem Hz. Muhammed'e hem de Hz. Ali'ye olduğunu şu dizelerle dile getirir: "Şah Hatayi'm Hak-Muhammed-Ali'dir / Ta ikrarım vardır Kalu Bela'dan" (Yavuz, 2013: 178).² Noksani (18. yüzyıl), Hz. Muhammed'in aşkına yandığını ve Hz. Ali'nin yolunda Kalu Bela'dan can baştan geçtiğini söylemektedir: "Bir gerçek yüzünden bu derde düştüm / Muhammed aşkına yandım tutuştum / Ali'nin yolunda can baştan geçtim / İkrarımız Kalu-Beli'den meğer" (Özmen, 1998c: 239). Malatyalı Sadık Baba (ö. 1873) da, "Seyranımız Muhammed'den Ali'den / Kadim ikrarımız Kalu Beli'den" (Özmen, 1998c: 372) diyerek Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye verilen ikrarın kadim olduğunu ve bu ikrarın Elest Bezmi'nde verildiğini söyler. Pir Sultan'ın (16. yüzyıl), "Biatımız aldık biz de uludan / Mürvet kimden kaldı Hazret' Ali'den / Bizim ikrarımız Kalu Beli'den / Eldedir etekte bu ellerimiz" (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 135) dizeleri, Elest Bezmi'nde Hz. Ali'ye verdiği ikrarı hatırlatır. Bu inancı Münire Bacı

² Benzer bir şiir Pir Sultan'a isnat edilmiştir. Bk. (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 239).

(18-19. yüzyıl), “İkrarım Kalu Beli'den / Sultanım ulu Ali'dir” (Ergun, 1960b: 183; Özmen, 1998c: 303) dizeleriyle dile getirmiştir. İhlasi Baba (19. yüzyıl) da Münire Bacı ile benzer duygular içindedir: “İhlasi ümidin kesmez Ali'den / İkrar bendesidir Kalu Beli'den” (Demir, 2016: 327).

Kalu Bela yani Elest Bezmi vurgusu olmadan Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ehlibeyt ve On İki İmam'a ikrar verildiği de Alevi-Bektaşî arifleri tarafından dile getirilmiştir. Böylece Elest Bezmi'nde verilen ikrarın, dünya hayatında da devam ettiği ifade edilmiştir.

Alevi-Bektaşî yolunda aynı nurdan yaratıldıklarına inanılan Hz. Muhammed ile Hz. Ali, sıklıkla Muhammed-Ali şeklinde ifade edilmiştir. *Buyruk-İzmir*'de ikrar veren herkesin (musahipler, pirlar, halifeler, talipler) ikrarını Muhammed-Ali yoluna verdiği söylenir (Aytekin, 1958: 32). *Buyruk-Bisati*'de pirların arif olduğu ve Muhammed Ali'ye ikrar verdiği ifade edilir (Bisati, 2013: 28). Şahiya (16. yüzyıl), bir nefesinde özü darda, yüzü yerde Muhammed-Ali'ye ikrar verdiğini söyleyerek tarikat kapısında verilen ikrara atıf yapar: “Özüm dârda yüzüm yerde durmuşum / Muhammed Ali'ye ikrar vermişim” (Burcuoğlu ve Özay, 1952: 26). Genc Abdal (19. yüzyıl), “Muhammed Ali'ye ikrar verdinse / Gördüğün ört, görmediğin söyleme” (Oytan, 1956a: 78) dizeleriyle Muhammed-Ali'ye ikrar veren kişilerde bulunması gereken birtakım ahlaki hasletleri ifade etmiştir. Kalbi de, “Muhammed Ali'ye vermişiz ikrar” (Yavuz, 2013: 304) diyerek Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye ikrar verdiğini söyler.

Tarikat kapısından girişte ikrar edilirken Hz. Muhammed'in mürşit, Hz. Ali'nin rehber olduğuna özellikle vurgu yapılır. *Erkânâme-Arnavutluk*'ta “Hak deyip bel bağladım ikrar verip erenlere / Mürşidim oldu Muhammed rehberimdir Murtaza” (Yalçın ve Yılmaz, 2003: 32) diyerek Hz. Muhammed'in mürşit, Hz. Ali'nin ise rehber konumunda olduğu ifade edilir. Esasen bu ifade, Babagan Bektaşîliğinin ikrar erkânında rehberin söylediği ve mürşidin talibe telkin ettiği temel bir ifadedir.

Bazı arifler ise ikrar vermeyi Hz. Ali'yle anmışlardır. Mesela Şah İsmail Hatayi (16. yüzyıl) ise Hz. Ali'nin hem dillere hem de gönüllere ikrar olduğunu söyleyerek, ikrarın iki yönüne vurgu yapar: “Evvel ü âhırda sensin dînini şerh eyleyen / Dillere gönüllere ikrârın sen yâ Ali” (Ergun, 1961: 150). Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın meşhur postnişini ve Hasreti mahlasıyla nefesler söyleyen Hamdullah Çelebi (1767-1836), “Hasireti'm ikrar iman Ali'ye” (Özmen, 1998c: 204) mısraıyla Hz. Ali'ye ikrarını dile getirir. Noksani (18. yüzyıl), “İkrar verdik Şah-ı Merdan'a geldik” (Özmen, 1998c: 249) diyerek

Şah-ı Merdan lakabı üzerinden Hz. Ali'ye ikrarını ifade eder. Genc Abdal (19. yüzyıl) da benzer bir dizeyle Hz. Ali'ye verdiği ikrarını açıklar: “İkrarımız Şah-ı Merdan Ali'dir” (Ergun, 1961: 83).

İkrarın Ehlibeyt'e ve Al-i Resul'e verileceği yönündeki ifadeler bazı ariflerin nefeslerinde yer almıştır. Mesela İsmail (18. yüzyıl), arif olanların Ehlibeyt'e ikrar vermesi gerektiğini “Arif Ehlibeyt'e ikrar yetirdi” (Özmen, 1998c: 331) dizesiyle ifade eder. Kamiya (18-19. yüzyıl) ise ikrar vermeyi Ehlibeyt merkezli olarak pek veciz olarak açıklar: “Âl-i Resul'edir itikadımız / Çârdeh masuma istinâdımız / Ehl-i Beyt'e muhkem itimâdımız / Kâmiyâ İkrâr ü İmânımız var” (Yavuz, 2013: 357).

Aleviliğin yazılı kaynaklarında ikrarın On İki İmam'a verildiği de kayda geçmiştir. *Buyruk-Menâkıb-ı Şeyh Safi*'de (Taşğın, 2012: 117) ve *Buyruk-Menâkıb-ı Evliya*'da (Yıldırım, 2020: 333) sabah duasının ve namazının anlatıldığı kısımda On İki İmam'a ikrar edilmesi ve mürşide iradet getirilmesi istenir. Kul Hasan (17. yüzyıl), On İki İmam'dan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e, (Ergun, 1960b: 76; Ergun, 1961: 123), Teslim Abdal (17. yüzyıl) İmam Zeynel'Âbidin, İmam Muhammed Bâkır ve İmam Câfer Sâdık'a (Yavuz, 2013: 291), Turabi (19. yüzyıl) (Oytan, 1956a: 63), ve Seher Abdal (16. yüzyıl) (Yavuz, 2013: 266), İmam Muhammed Bâkır'a, Seyrani (19. yüzyıl), İmam Cafer Sâdık'a (Yavuz, 2013: 322), Resmiya (19. yüzyıl), İmam Muhammed Takî ve İmam Ali Nakî'ye (Yavuz, 2013: 343) ikrar verdiklerini açıkça ifade etmişlerdir. Görünen o ki ikrar, sadece ikrar erkânında verilen bir sözden ibaret değildir. Zaman zaman dile getirilmeli, tekrar edilmeli ve kişi kendi nefesine ikrarını anımsatmalıdır.

2.3. İkrar Dünya Hayatında Mürşide Verilir

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar Allah'tan sonra Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye verilir. Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye verilen ikrar Elest Bezmi'nde olmuştur. Dünya yaşamında ise bu ikrarda durulmuş, ikrarında sabitkadem olanlar menzile ulaşmıştır.

Kişi, dünya hayatında tarikat kapısına girdiğinde ikrarını mürşide verir. Bu kişi Dört Kapı'sı tamam olan bir mürşit olmalıdır. İnsan-ı kâmil olmayan, kendi özünde Hakk'ı bulmayan kişi, mürşitlik yapamaz. Kaygusuz Abdal (14. yüzyıl) ilahi aşk yolunda ilerlemek isteyenlere üç şeyi şart koşar: mürşid-i kâmil, ikrâr-ı sâdik, kâbiliyyet-i latîf (Şehzâde Alaâddin Gaybî, 2021: 1061). İlhami (? yüzyıl), “Tarikat pirine ikrar vereli / Erenler cümleden âlâ göründü” (Oytan, 1956a: 121) diyerek tarikat kapısında ikrarın pire yani mürşide verildiğini söyler. Matlubi (19. yüzyıl?), Bektaşîleri anlattığı bir nefesinde “İkrar

verdin bir pire / Dil salmayız her yere / Bendeyiz ulu ere / Biz Bektaşî gülleri-
yiz” (Oytan, 1956b: 112) diyerek Bektaşîlerin tarikata girişte ikrarını pire ver-
diğini Hacı Bektaş Veli özelinde anlatır. Ancak bu pir yani mürşit, birtakım
özelliklere sahip olmalıdır: “Pirimiz uludan ulu / Ol kurdu erkânı, yolu / Mu-
hammed Ali’nin kulu / Biz Bektaşî gülleriyiz” (Oytan, 1956b: 112). Bu özellik-
lerden en dikkat çeken “Muhammed Ali’nin kulu” olmasıdır. Çünkü pir veya
mürşit ikrarı kendi adına değil Muhammed Ali adına almaktadır. Nitekim
mürşit ikrar alırken talibe kimi nasihatlerde bulunur ve şu soruları sorar:
“Erenler meydanında, pir huzurunda, mürşidine teslim-i rizada oldun mu?
Yalan söyleme. Haram yeme. Zina ve livata etme. Elinle koymadığın şeyi
alma. Gözünle her gördüğünü söyleme. Bildiğini bilme. İşittiğini söyleme.
Gelme gelme. Dönme, dönme. Gelenin başı, dönenin malı. Böylece (Allah,
Muhammed, Ali) On İki İmam, Hanedan-ı Ehlibeyt’e iman ü ikrar ettin mi?”
(Oytan, 1956a: 179).

İkrar verilecek mürşidin özellikleri arasında Dört Kapı’yı tamamlaması,
insan-ı kâmil olması, bir mürşitten el/icazet alması şarttır. Alevi-Kızılbaş
toplulukları ile Bektaşî-Çelebiler ikrar verilecek mürşidin Evlad-ı Resul yani
Hz. Hüseyin üzerinden Hz. Muhammed’in soyundan gelmesini zaruri gör-
müştür. Hatta başta *Buyruk* metinleri olmak üzere birçok yerde Evlad-ı Resul
olmayanların mürşitlik yapmasına ve yola talip olanların bu gibi kişileri
mürşit edinmesine şiddetle muhalefet edilmiştir. Mesela *Buyruk-İzmir* nü-
hasında Evlad-ı Resul olmayanların mürşitlik yapması ve ikrar alması çok
sert ifadelerle eleştirilmiştir (Aytekin, 1958: 13). Bektaşî-Babaganlar ise
mürşit olmak için Evlad-ı Resul olmayı şart görmezler. Onlara göre Dört Ka-
pı’yı tamamlayan, insan-ı kâmil olan ve bir mürşitten el/icazet alan herkes
ikrar alabilir.

2.4. İkrar Verecek Kişi Kimi Özelliklere Sahip Olmalıdır

Alevi-Bektaşî yolunda her kişiden ikrar alınmaz, er kişiden ikrar alınır.
Doğal olarak ikrar verecek kişilerin bazı sıfatlara sahip olması beklenir. İkrar
verip tarikat kapısından girmek isteyen taliplilerin öncelikle şeriatının ta-
mam olması gerekir. Yani şeriat kapısında öngörülen hususları yerine getir-
mesi ve bu hususlarda süreklilik sağlaması lazımdır. Çünkü şeriatı tamam
olmayan kişi tarikata kabul edilmez (Özdemir, 2020a: 260-261). Şeriatını
tamamladıktan sonra da kişi tarikata hemen alınmaz; biraz bekletilir, takip
edilir, tanınmaya çalışılır. Eğer uygun görülürse ancak bundan sonra tarikat
kapısına kabul edilir. Esasen Alevi-Bektaşî yolu, herkesi tarikata çağırmaz,
bu anlamda yayılmacı amaçlar gütmaz. O nedenle tarikat kapısından alı-
nacaklar önce bekletilir. Zaman içinde uyum sağlayıp sağlamayacağına

bakılır, daha sonra uygun görülürse kabul edilir. Tarikata girmek için talip olanlara, “Gelme gelme, dönme dönme. Gelenin malı, dönenin canı” (Topuzkanamış, 2010: 431). “Bu yol ateşten gömlek, demirden leblebi, kılıçtan keskin köprüdür” (Oytan, 1956a: 174) diye sert ve keskin uyarılarda bulunulur.

Şeriatını tamamlayan kişi cahil olmaz. İnancıyla ve imanıyla ilgili asgari bilgiye sahiptir. Zaten şeriat kapısının makamlarından biri de “ilim öğrenmektir” (Özdemir, 2020b: 721). Malatyalı Sadık Baba, “Cahil ikrar verir ah-dinde durmaz” (Özmen, 1998c: 407) diyerek cahil kişiden ikrar alınmayacağını çünkü cahil kişinin ikrarında durmayacağını söyler. Yani ikrar veren kişi, yaptığı işle, düştüğü yolla ilgili bilgiye sahip olmalıdır. Bu da ancak tahkiki imanla mümkün olabilir. İmanını araştırarak ve öğrenerek gönüllerine nakşedenler, tahkiki imana sahip kişilerdir (Özdemir, 2021: 10). Pir Sultan (16. yüzyıl), “Tahkik derviş ikrarından döner mi?” (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 105) diyerek tahkiki imana sahip olanların verdiği ikrardan dönmeyeceğini söyler. O nedenle ikrar verecek kişinin imanı tahkiki olmalıdır.

Sadece bilmek yetmez, tarikat kapısına alınacak talip bir takım ahlaki özelliklerle de donanmış olmalıdır. Mürşidin ikrarda verdiği nasihatler, bu ahlaki özelliklerin bir kısmını ifade etmektedir:

Yalan söyleme. Haram yeme. Gıybet etme, arkadan dedi-kodu yapma. Şehvetperest olma. Eline-diline-beline sahip ol. Kin ve kibir tutma. Kimseye haset etme. Garaz, buğuz, inat etme. Gördüğünü ört, görmediğini söyleme. Elinle koymadığını alma. Elinin ermediği yere el uzatma. Sözüünün geçmediği yere söz söyleme. İbretle bak, hilm (yumuşaklık) ile söyle. Küçüğüne izzet, büyüğüne hürmet ve hizmet eyle. On İki İmam, On Dört Masum'u bir nur bil. Bunları hak olarak tanı. Her yerde ve kendi özünde Hakk'ı hazır bil. Erenlerin sırlarına eriş. Gerçek mürşit Muhammed Mustafa'yı, gerçek rehber Ali el-Murteza'yı bil. Özünü bu yolda böylece tut (Yaman, 2001: 296).³

2.5. İkrar Vermek Belirli Törenlerle Olur

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar vermek, sadece söz vermekten ibaret değildir. Belli ritüellerle yerine getirilen bir töreni de kapsar. Babagan Bektaşîliğinde ayn'ül cem veya ikrar erkânı (Noyan, 2002), Bektaşî-Çelebilerle Kızılbaş-Alevilikte ise musahiplik cemi veya erkânı adı verilen bu tören, kişinin

³ Benzer ifadelerin yer aldığı bir erkânâme için bk. (Bal, 2009: 323-324).

tarikât kapısından girişini ifade eder. Çelebi-Bektaşî topluluklarıyla Kızılbaş-Alevî topluluklarından bazılarında kişiler doğuştan itibaren yol içinde sayıldıklarından ayrıca bir ikrar erkânı kurulmaz. Sadece 10-12 yaşına gelen çocuklar aileleriyle birlikte bağlı oldukları ocağın dedesine giderek dua alırlar ve böylece yola girerler (Dedekargınoğlu, 2016: 94-95). Sonradan Alevî veya Bektaşî olanlar için ayrıca ikrar erkânı kurulur, Alevî anne-babadan gelenler ise musahiplik erkânında ikrar verir (Ulusoy, 1986: 261). Kızılbaş-Alevî topluluklarından bir kısmında evlenmeyen veya musahibi olmayan kişiler için ayrıca ikrar erkânı kurulur.

Kızılbaş-Alevî topluluklarında yapılan musahiplik erkânıyla Elest Bezmi'nde verilen ikrar, erenler meydanında yenilenir (Yaman, 2001: 14-15; Dedekargınoğlu, 2016: 95). Yani musahiplik erkânı da aslında bir ikrar erkânıdır. Musahiplik, yola ve erkâna girip irşat olmak için evli olan iki çiftin mürşit huzurunda ikrar vererek özel bir törenle yol kardeşi olmalarına denir (Tur, 2012: 639).⁴ Mürşidin huzurunda musahip olan canlar, hayat boyunca devam edecek olan yol kardeşliği/yoldaşlık için birbirine ikrar verirler. Ahret kardeşi olurlar. Musahip olmadan önce, olurken ve olduktan sonra kişilerin uyması gereken özel kurallar vardır ve ikrar veren kişilerin bu kurallara sıkı sıkıya uyması beklenir (Dedekargınoğlu, 2016: 91-112). Musahiplikte verilen ikrar önce Allah'a, sonra Hz. Muhammed'e, Ehlibeyt'e, mürşide ve nihayet musahiplere verilir. Böylece insanın ilahî ve dünyevî ilişkileri düzene girer ve tam doğruluk içinde bir yaşam hedeflenir.

Babagan Bektaşiliğinde ise, ikrar verecek kişinin evli olma şartı aranmaz. Tarikata girmek isteyen ve kabul edilen kişi rehberinin gözetiminde birtakım hazırlıklar yapar ve daha sonra mürşidin bulunduğu meydana gelerek belli kurallara göre ikrar verir (Noyan, 2002; Teber, 2008: 97). İkrar erkânında Caferî fihhına göre abdest alınıp iki rekât namaz kılınır (Noyan, 2012). "Abdesti alınmış namazı kılınmış" ifadesi, özel olarak ikrar erkânında alınan abdesti ve kılınan namazı yani ikrar vermeyi ifade eder.

2.6. İkrar Saf Olmalıdır

Alevî-Bektaşî erenleri ikrarın saf olması konusunda özellikle ısrarcı olmuşlardır. İkrarın saf olması demek, sadece dille değil kalple, gönülle ve içtenlikle ikrar yani söz verilmesi anlamına gelir. Kaygusuz Abdal (14. yüzyıl), "Hemân ikrârını sâf eyliye sâf / Hakk'a teslîm ola eylemiye lâf" (Şehzâde Alaâddin Gaybî, 2021: 1090) mısralarıyla ikrarın kalple yani gö-

⁴ Kızılbaş-Alevî topluluklarındaki musahiplik erkânı için ayrıca bk. (Yaman, 2001: 243-247; Tur, 2012: 639-666).

nülnden verilmesi gerektiğini ifade eder. Şah İsmail Hatayı (16. yüzyıl) ise Hz. Ali'nin hem dillere hem de gönüllere ikrar olduğunu söyleyerek, ikrarın iki yönüne yani saf ikrara vurgu yapar: “Evvel ü âhırda sensin dînini şerh eyleyen / Dillere gönüllere ikrârsın sen yâ Ali” (Ergun, 1961: 150).

Kızılbaş-Alevi topluluklarının kolektif belleğini ifade eden metinlerden *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*'da “Bir kişinin ikrarı saf ve itikadı dürüst olmasa, ol kişinin imanı dahi dürüst olmaz” (Yıldırım, 2020: 329) denilerek ikrarın saf olmasıyla iman ve itikadın dürüst olması arasında bağlantı kurulur. Kişi, hem kendisine hem de diğer yoldaşlarına karşı dürüst olmalıdır. *Buyruk-Menâkıb-ı Şeyh Safî*'de (Taşğın, 2012: 122) ve *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*'da (Yıldırım, 2020: 336) bildirildiğine göre bir talip, başka bir talibe içten bir muhabbet göstermezse, lokmasını yol kardeşinden saklarsa saf imana eremez. İkrarı saf olmayan yani dili ile ikrar verip gönlü ile ikrar vermeyen, davranışlarında bu özellikleri göstermeyen kişiler münafık sınıfına girer. Münafıklar ikiyüzlü, iki dinli, iki gönüllü olur (Taşğın, 2012: 126; Yıldırım, 2020: 340). Yine *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*'da ikrarın saf olması, el ve gönül vermek şeklinde izah edilir. El verip gönül vermeyenler münafık olarak adlandırılır (Yıldırım, 2020: 345). *Buyruk-Şeyh Safî Buyruğu*'nda mürebbisine ve musahibine el verip gönül vermeyenlerin sözünün de, özünün de doğru olmadığı, ikrarının saf olmadığı ifade edilir. Böyle kişiler münafıktır ve bu kişilerin yüzü karadır (Saygı, 1996: 56). *Buyruk-Şeyh Safî Buyruğu*'nda yapılan münafık tanımı da benzer şekildedir. Münafık, evliyaya diliyle ikrar iman getirip canı gönülden inanmayan kişidir ve böyle bir kişi kâfirden daha sakıncalıdır (Saygı, 1996: 26). Yine *Buyruk-Şeyh Safî Buyruğu*'nda ikrarında durmayarak Hak-Muhammed-Ali yolundan dönenlerin münkir ve münafık olacağı ifade edilir (Saygı, 1996: 56).

Erkânâme-Arnavutluk'ta, ikrarların saf, imanların has, erkânların tamam, meydanların pak, hizmetlerin makbul olması için dua edilir (Yalçın ve Yılmaz, 2003: 44). *Erkânâme-Şeyh Baba Cafer-i Sadık*'da ikrar erkânında müridin talibe verdiği nasihatlerden biri de ikrarını saf eylemesi olarak ön plana çıkar (Gümüşoğlu ve Yıldırım, 2006: 71). Özetle, ikrarın saf olması sadece dille değil, samimi ve içten bir inanişle, bu inanişin gereklerini yerine getirerek kendini gösterir. İçtenliği olmayan ve davranışlara yansımayan ikrar, saf değildir ve saf olmayan ikrarın bir değeri yoktur.

2.7. İkrar İmanın İspatıdır

Alevi-Bektaşî arifleri, ikrar ile iman terimlerini zaman zaman yan yana kullanmıştır. Metinlerden anlaşıldığına göre iman etmenin ön koşulu ikrar

vermektir. İkrarı olmayanın imanı da olmaz. Esasen Müslümanlıkla yani İslam olmakla müminlik yani iman sahibi olmak farklı kategorilerdir. Ayetlerden, Hz. Muhammed ve Ehlibeyt'ten ulaşan buyruklara göre İslam olmak dille ikrarı, mümin olmak gönülle ikrarı esas alır (Özdemir, 2021: 86-88). O nedenle ikrar veren ve ikrarının gereklerini yerine getiren kişi, Müslümanlıktan daha üst bir kategori olan müminlik mertebesine ulaşır. Yani ikrar veren, iman alır. Kul Himmet (16. yüzyıl), “Biz de beli dedik nice uluya / İman aldık ikrar verdik veliye / Necef deryasında İmam Ali'ye / Bu deryaya yüzler sürdün mü turnam” (Özmen, 1998b: 328) dizelerinde ikrar verenin iman aldığını söyler. Pinhan Abdal (? yüzyıl) da bir nefesinde “İkrar verip iman aldığım zaman / Kemend ile bağladığın beli bul” (Özmen, 1998e: 702) diyerek ikrar verenin iman aldığına vurgu yapar. Esasen Alevi ve Bektaşilerin kendilerini Müslümanlıktan daha çok müminlikle ifade etmesi, tarikat kapısında gönülden verilen ikrarla ilgilidir.

Kaygusuz Abdal (14. yüzyıl), “İmânın aslı ikrârdur” (Şehzâde Alaâddin Gaybî, 2021: 1069) diyerek iman sürecinin ikrarla başladığını söyler. Pir Sultan (16. yüzyıl), “İkrar nerde ise iman ordadır” mısrasıyla ikrar-iman ilişkisine dikkat çeker (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 263). Caferoğlu (17. yüzyıl) bir nefesinde, “İkrarsızda iman olmaz / Nutkunun eridir insan” (Ergun, 1960b: 33) diyerek ikrarı imanın ön şartı sayar. Hasreti mahlasıyla nefesler söyleyen Hamdullah Çelebi (1767-1836), “İkrar olmayanda iman mı vardır?” (Özmen, 1998c: 204) diye sorar. Çünkü iman ancak ikrarla mümkündür. *Buyruk-Bisatî*'de Hz. Muhammed'in “İkrar imandandır” hadisine atıfta bulunarak ikrarı olmayanın imanının olmayacağı söylenir (Bisati, 2013: 32).

Hatayi (16. yüzyıl) iman ve ikrar kavramlarını yan yana kullandığı bir nefesinde tarikat kapısına atıfta bulunur: “Tuttuğumuz iman ikrar kapısı / Bir pirin eteğin tuttum ezelden” (Ergun, 1961: 63; Özmen, 1998b: 157). Şah Hatayi (16. yüzyıl), bir nefesinde “Kapudan çıkınca köşe gözetme / İçin karartıp da dışın düzetme / Şah Hatayi ötesini uzatma / Mümin isen bir ikrarda durarsen” (Ergun, 1961: 64; Özmen, 1998b: 155) diyerek ancak müminlerin ikrarında durduğunu söyler. Kalbi (18. yüzyıl) bir yerde “Ehl-i iman olan güder ikrarın / İkrarından dönmez bilir pazarın” (Ergun, 1960b: 153) dizeleriyle ikrarını güden yani ikrarında sabitkadem olanların iman sahibi olduğunu söyler.

Pir Sultan Abdal (16. yüzyıl), müminlerin kalbinde şek ve şüphe olmadığını gözlerde duman olmasına benzeterek, bunun ikrarla mümkün olacağını söyler: “Eğer ikrar ile yoldan gidersen / Müminin gözünde duman gerekmez / Hak için sil süpür gönlün evini / Yükün gevher eyle saman gerekmez”

(Özmen, 1998b: 225). Seyrani (19. yüzyıl), ikrar veren kişinin müşşidinin emrine itaat etmesi ve haram-helal sınırlarına uyması gerektiğine dikkat çeker: “Verdiğin ikrara dururum dersin / Müşşidin emrine itaat eyle / Haram, helal demez bulduğun yersen / Müminlik davasının feragat eyle” (Oytan, 1956b: 111). *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*’da iman sahiplerinin yani müminlerin birçok nişanesi sayılır. Bunların ilki ikrarında dürüst olmasıdır. Yani sadece dille değil gönülle de ikrar vermesidir.⁵ *Buyruk-Menâkıb-ı Şeyh Safi*’de bir kişinin iman sahibi olması, “ikrarı sadık ve itikadı dürüst” olmasına bağlanır (Taşğın, 2012: 113). *Buyruk-Şeyh Safi Buyruğu*’nda ikrar, iki farklı eylemin birliğini ifade eder. Bunlar dil ile söylemek ve gönül ile tasdik etmektir (Saygı, 1996: 56). Yani iman, ikrarı da içine alan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Özetle, iman süreci ikrar vermekle başlar, bu bakımdan ikrar iman temeldir. İkrar olmadan iman olmaz. İkrarında sabitkadem olan kişi, iman sahibi olur ve mümin sıfatını elde eder. Böylece ikrarın olduğu yerde iman, iman olduğu yerde ikrar olur.

2.8. Hedefe Varmak İçin İkrarda Sabitkadem Olmak Gerekir

Alevi-Bektaşî yolunda ikrar veren ve manevi makamları talep eden talip, sabretmeli ve ikrarında sabitkadem olmalıdır. Çünkü bu menzillere varmak meşakkatlidir ve kısa sürede buralara ulaşmak mümkün değildir. O nedenle kişi ikrarında durmalı ve hedeflerinden asla vazgeçmemelidir. Kul Mustafa (17. yüzyıl), “Deli gönül şu ağıyardan farırsa / İkrar verip ikrarında durursa / Eğer senin meylin Hakk’a varırsa / Çağırınca yetişir çare ne minnet” (Ergun, 1960b: 85) diyerek ikrarında duranların Hakk’a varacağını söyler. Yetimi (16. yüzyıl), Bektaşîleri anlattığı bir şiirinde Bektaşîlerin ahdinde ve ikrarında sabitkadem olduğuna vurgu yapar. Çünkü onların Hz. Ali’si ve Hacı Bektaş Veli’si vardır: “Ahdine sabitkadem ikrarı var Bektaşî’nin / Hayder-i Şir-i Huda Kerrar-ı var Bektaşî’nin / Hacı Bektaş-ı Veli Hünkârı var Bektaşî’nin” (Özmen, 1998b: 519). Hasreti (1767-1836) ise, sözü alanlar için

⁵ Müminlerin özellikleri şöyle sıralanmıştır: 1. İkrarında dürüst olur. Yani sadece sözle değil gönülden ikrar verir ve davranışlarıyla bunu gösterir. 2. Doğru hareket eder ve doğru konuşur. Yani yalan konuşmaz ve gıybet yapmaz. Dost gönlünü ağrıtmaz. 3. Ehli hal olur, ehli kal olmaz. Yani olgunluğunu ve dürüstlüğünü sözle değil, davranışlarıyla gösterir. 4. Dili ve hareketleri temiz olur, ağızından boş söz çıkmaz. 5. Boş ve kötü sözlere, başkalarının fısıltıyla konuştuklarına kulak kabartmaz. 6. Gözüyle gördüğünü eteğiyle örter. 7. Eliyle koymadığını almaz. 8. Kimseye zarar vermez. Kendi için istediğini herkes için ister. 9. Allah’tan korkar, kuldan utanır. 10. Bütün yaratılmışlara aynı gözle bakar. 11. Hırslı halimi nefsi selimdir. 11. Elinden gelen işi yapar. 12. Halktan gelen cefalara sabreder. 14) Allah’tan gelen belaları ganimet bilir. Daima şükür halinde olur. 13. Kimseye şikâyet yüzünü göstermez. 14. Asla vesveseye kapılmaz. 15. Allah’ın anmaktan gafil olmaz. Bk. (Yıldırım, 2020: 461-462).

söyler. Ona göre ikrar verip iman ikrar kapısını bulanlar ve ikrarında sabitkadem olanlar Hakk'ın cemalini görenlerdir: “Hasreti'm benim sözüm alana / Yakın olma küfür ile yalana / İman ikrar kapısını bulana / İkrarında sabitkadem ol da gör” (Özmen, 1998c: 209). Derviş Mehemed (17. yüzyıl) de, ikrarda sebat edilmesini isteyenler arasındadır. Çünkü ona göre, “İkrar ehli olan ikrarın bulur / Ali'yi sevenler çığıra gelir” (Ergun, 1960b: 46). Edip Harabi, kendi nefesine nasihatle bulunarak ikrarında sabitkadem olmasını söyler: “Ey Harabi verdiğin ikrarda dur dönme hiç” (Üçüncü, 2012: 259).

Buyruk -Menakıb -ı Evliya'da ikrarının eri olan ve güttüğü davanın hakkını veren talibi över; çünkü “davaya mana, aşığa nişan gerektir” (Yıldırım, 2020: 341). *Buyruk -Şeyh Safi Buyruğu'nda* talip olan kişinin ikrarında sabitkadem olmasına ve rızasız iş yapmamasına özellikle vurgu yapılır (Saygı, 1996: 77). *Erkânâme-1875'te* yola girenlere verilen nasihatlerde kişinin ikrarından dönmemesi şiddetle tavsiye edilir. İkrarında sabitkadem olanlara Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin tasarrufunun vasıtasız şekilde ulaşacağı ve bu kişilerin sırlar âlemi ile vahdet âlemine mazhar olacağı müjdelendir (Topuzkanamış, 2010: 431). Esasen her işte başarılı olmanın sırrı, sürekliliktir. İkrarında sabitkadem olmak da, kişiyi hedefe ulaştıran ve kişiyi velayet mertebesine eriştiren temel unsurlardan biridir.

2.9. İkrarında Duran Kimi Sırlara Sahip Olur

İkrar veren kişi, iman sahibi olup imanı artıkça ve kemal yolunda ilerledikçe bazı manevi sırları keşfetmeye başlar. Bu sırlar önemlidir ve kimseye açılmamalıdır. Hal ehli olan bu sırları bilir ve yaşar. Mirati (19. yüzyıl), “Seçmedik yârimiz ayyarımızdan / Kimse vâkif değil esrarımızdan / Dönmedik Mirati ikrarımızdan / Hacı Bektaş, Pir Sultan'a bağlıyız” (Burcuoğlu ve Özay, 1952: 49) diyerek ikrarından dönmeyerek maneviyat yolunda istikrarlı şekilde ilerleyen kişilerin, kimsenin bilmediği sırlara sahip olduğunu söyler. Şiri (18. yüzyıl), “İkrar verdik cümle düzüldük yola / Sırrı faş etmedik asla bir kula” (Ergun, 1960b: 119) dizeleriyle ikrar vererek çıktığı yolda edindiği sırları kimseye açıklamadığını ifade eder. Bu ifadeler aslında yola çıkan yeni talipler için de bir kılavuzdur, bir yol rehberidir.

Yunus Emre (13-14. yüzyıl), bir nefesinde “Pinhan edenler kend'özün / Onlar görürler Hakk yüzün / Görmek dilersen bil sözün / İkrar eden gelsin beri” (Özmen, 1998a: 105) diyerek ikrar verenlerin ve kendi özünü bilenlerin Hakk'ı gönül gözüyle gördüğünü ifade eder. Genc Abdal (19. yüzyıl), “Evliya, enbiya onlara âşik / Verdiler ikrarı oldular tanık” (Oytan, 1956a: 27) der. Tanık olunan sırdır; sadece hakikat yolunda ilerleyenlerin elde ettiği manevi

mertebelerdir. Muhtemelen ariflerin söz konusu ettiği en büyük sır da bu tanıklıktır, yani kişinin gönül gözüyle Allah'ı görmesi, kendi özünde Hakk'ta bulması, Hakk'a vasıl olmasıdır.

Şah İsmail Hatayi (16. yüzyıl), ikrar ehlinin kimi remizlere yani sembolere ve simgelere hâkim olduğunu, onların batınını bildiğini ifade eder: “Özüdür her işe her kare mimar / Bu remzi anlagıl ey ehl-i ikrar” (Ergun, 1961: 204). Şah İsmail'in burada “ey ehl-i ikrar” diye belli bir zümreye hitap etmesi son derece önemlidir. Bu sesleniş, kimi remizlerin anlamını ancak ikrar ehlinin bildiğine işaretler.

İkrar verip iman alan, sırlara kavuşan insan aşk ehlidir ve aşk şerbetinden kana kana içmiştir. Kaldı ki, tarikat kapısında ikrar verip bu yola girenlerin aslı ateştir. Bunlar ateş gibi gece gündüz yanar yakılırlar. Aşkın ateşiyle kendini bu dünyada yakan ahret ateşinden kurtulurlar. Çünkü Hacı Bektaş Veli'nin tabiriyle “bir kere yanan bir daha yanmaz” (Hacı Bektaş Veli, 2010: 493-495). Hatayi (16. yüzyıl), bir nefesinde ikrar verdiğini, aşkın şarabından kana kana içtiğini ve yana yana kül olduğunu söyler: “İkrar verildi bir cana / Aşkın şerbetinden kana / Men kül oldum yana yana / Mürvet hey erenler mürvet” (Ergun, 1961: 121).

Sırlara sahip olanlar kişiler, sıradan kişiler değildir; özel ve ulu kişilerdir. Şah Hatayi (16. yüzyıl), bir nefesinde “Yola beli diyen can ulu olur / ... / Verdiğin ikrara durabilirsen” (Ergun, 1961: 65) diyerek verdiği ikrarda durup yolda sabitkadem olan canların ulu yani manevi âlemde üstün kişiler olduğunu açıklar. Sır sahibi olan bu ulu kişiler, Alevi-Bektaşî yolunda “gerçek” olarak da anılır. Şah Hatayi (16. yüzyıl), bir nefesinde gerçek olmanın, ikrarında durmakla mümkün olduğunu söyler: “Ay Ali'dir gün Muhammed bilene / Gerçek isen ikrarına dur imdi” (Ergun, 1961: 54). Yine Şah Hatayi (16. yüzyıl), “Gerçek imiş serseriye gelmeyen / Er odur ki ikrarından dönmeyen / Kalbinde gönlünde riya saymayan / İkilik gömleğin giyen gelmesin” (Ergun, 1961: 67; Özmen, 1998a: 140) dizelerinde mısralarında bir “gerçek” kişinin temel özelliklerini sayar. Bu kişi ikrarından dönmeyen ve gönülden inanan kişidir. Şükrüya (? yüzyıl) sırrın ele yani yabancıya verilmemesi ve sadece “gerçek” kişilerle paylaşılması gerektiğini pek veciz ifade eder: “Şükrüya sen beni dinle / Sakın, sırrın verme ile / Hû diyelim biz gerçeğe / İkrarımız gerçek bizim” (Oytan, 1956a: 164).

Hatayi (16. yüzyıl), bir yerde ikrar verip bir “gerçek”ten el akan kişinin, arif olduğunu ve birçok sırda sahip olduğunu söyler. Bu sırlardan ilki vahdete yetmektir yani vahdet düşüncesinin mahiyetini yaşayarak kavramaktır. İkin-

cisi “lahmike lahmi” sırrına ermesidir. Yani Gadir-i Hum’da Hz. Ali için “Eti etimdendir” diyen Hz. Muhammed ile Hz. Ali’nin bir gömlekte baş göstermesidir. Bir diğer sır ise küfürün içindeki imandır. Hakikat kapısında evliya olan insanın başka insanların küfür içindeki gönlündeki imanını (Özdemir, 2020a: 276-277) bulup yeşertmesidir: “İkrar verip bir gerçekten el tutup / Arif ol burhana vahdete yetüp / Lahmike lahm olup birliğe yetüp / Bir olur küfür ile imanın kardaş” (Özmen, 1998b: 163). *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*’da “küfür içindeki iman” konusunda kimi bilgiler verilmiştir. Buna göre yola girerse, bir müşride el verip etek tutarsa, can-ı gönülden ikrar verirse, Hakk’a talip olursa, pirinin ve mürebbisinin sözünü tutup onlara muhalefet etmezse, kendi vücuduna yol bulursa, nefsini tanırorsa o kişi kendi özünde Hakk’ı bulmuş olur. İşte böyle bir kişinin küfrü iman olur (Yıldırım, 2020: 415). *Buyruk-Şeyh Safi Buyruğu*’nda ikrar vermek yola can ve baş koymak küfrü imana çevirmek şeklinde tanımlanır (Saygı, 1996: 35).

İkrar verip iman alan, ikrarında sabitkadem olup manevi menzillerde Hakk’ın sırlarına ulaşan kişi, ahrette de doğru menzile ulaşır. Hatayi’nin ifadeleriyle, “İkrar ehli olan cennet ehlidir” (Ergun, 1961: 79). Yani işin sonunda cehennem ateşinden kurtularak cennete girer. Pir Sultan (16. yüzyıl) ise bir nefesinde ikrarını güden kişilerin ömür vadesinin dolduğunda Hakk’a ulaştığını söyler: “Pir Sultan’ım bir gün gider / Er olan ikrarın güder / Ceset bunda seyran eder / Çün Hakk’a ulaştı gönül” (Gölpnarlı ve Boratav, 2010: 87). *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*’da ikrarı saf olanların, ikrar iman olduğu ve iman ehli kişilerin de Firdevs cennetine gideceği müjdelendir (Yıldırım, 2020: 413).

2.10. İkrarın Zıddı İnkârdir

İkrar kavramının zıddı yani karşı değeri inkârdır. Alevi-Bektaşî yolunda “inkâr” kavramı Allah’ı, Peygamber’i, Ehlibeyt’i ve onların buyruklarını kabul etmeme, reddetme olarak izah edilebilir. *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*’da bir kişinin ikrarından dönmesiyle inkâr ehli olduğu belirtilir. İnkâr ehli olan On İki İmam’ı inkâr etmiş ve Hakk’tan dönmüş olur (Yıldırım, 2020: 464).

Yunus Emre (13-14. yüzyıl), “Er elini aldun-ısa ere gönül virdün ise / İkrâr ile geldün ise pes ere inkâr gerekmez” (Yunus Emre, 1972: 83) dizeleleriyle ikrarın karşısına inkârı koyar. Kaygusuz Abdal (14. yüzyıl), inkârı bırakarak kişinin ikrarını halis (saf) tutması gerektiğini ve bunun için İslam’ı anlamının şart olduğunu söyler: “İnkârı ko hâlis eyle ikrârın / İslâmı anla kes âhî zünnârın” (Şehzâde Alaâddin Gaybî, 2021: 1001). Yakın dönemin nefes sahibi önemli âşıklarından Âşık Sıtkı Baba (1865-1928), “Siz inkari, biz ikrarı / Siz bir yana biz bir yana” (Özmen, 1998d: 581) dizeleriyle inkâr ehli ile ikrar

ehlini birbirinin tam karşına koyar. Muhyeddin (16. yüzyıl) ise inkâr ehlini lanetle anar: “Şol yüze gülücü ağyara lanet / İkrarı yok ehl-i inkâra lanet” (Ergun, 1960a: 144).

Derviş Cevdet (? yüzyıl), “Muhammed Ali’ye ikrar eyleyen / Müminlere rahmet söylenir gider / Verdiği ikrarı inkâr eyleyen / Münkirlere lanet söylenir gider” (Özmen, 1998e: 715) dizeleriyle inkâr ve ikrar kavramlarının merkezine Hz. Muhammed ile Hz. Ali’yi koyar. Ona göre Hz. Muhammed ile Hz. Ali’ye ikrar verenler mümindir, onları inkâr eden ise münkirdir. Müminler rahmetle, münkirler ise lanetle anılır. Fazlıya (16. yüzyıl) inkâr ve ikrar kavramlarını Hz. Ali merkezli açıkladığı bir nefesinde, “Sanma zahid sen bizi inkâra gelmişlerdeniz / Şah-ı Merdan diyüben ikrara gelmişlerdeniz” (Özmen, 1998b: 537) der. Muhyiddin Abdal (16. yüzyıl), “Evvel ahir yar kuluyuz / Haydar-ı Kerrar kuluyuz / Ezelden ikrar kuluyuz / Müminiz inkâr bilmeyiz” (Özmen, 1998b: 95) diyerek Alevi-Bektaşî zümrelerin ikrar veren müminler olduğunu ve inkâr nedir bilmediklerini ifade eder.

2.11. İkrardan Dönülmez

İkrar terimi bağlamında ele alınması gereken bir diğer husus, ikrardan dönmenin büyük bir kusur olduğudur. Esasen Alevi-Bektaşî yolunda yayılmacılık amacı güden misyonerlik gibi kurumlar ve eğilimler yoktur. Bu yola talip olmak isteyenler de seçilerek kabul edilir. Az olsun öz olsun mantığı hâkimdir. Mürşit, daha en başta tarikat kapısından girmek isteyen talibe, “Ey talib! Bu yol zordur. Bu yol melamet yoludur. Bu yol demirden leblebidir. Bu yol, ateşten gömlektir. Erenler buyurmuş ki: Gelme, gelme. Dönme, dönme. Gelenin canı, dönenin malı” (Oytan, 1956a: 174) diyerek uyarıda bulunur. Şah Hatayi (16. yüzyıl), ikrar vererek tarikat kapısına gelecek kişilerin ikrarından dönmemesi gerektiğini söyler: “Kahrına küfrüne cümle dayandım / Evvel ikrar verip dönen gelmesin / Rengi boyasına cümle boyandım / Bu renklere boyanmayan gelmesin” (Ergun, 1961: 67). *Buyruk-Menakıb-ı Sultan Şeyh Safi*, ikrar vererek mümin olan kişilerin üzerine düşen vacipleri sayar. Bunlardan biri de ikrarından dönmemektir (Taştığın, 2005: 445).

Şah Hatayi’nin (16. yüzyıl) verdiği ikrarda durmayan biri için yazdığı taşlama, Alevi-Bektaşî toplumunun bu gibi kişilere bakışını açıklamaları bakımından son derece dikkat çekicidir. Buna göre ikrarında durmayan yalancıdır, erenlerin kılıcına gelir ve On İki İmam’dan yardım göremez (Ergun, 1961: 60-61). Hatayi (16. yüzyıl), “Hatâyî’m ikrardan dönen Mervan’dır” (Ergun, 1961: 53) diyerek ikrarından dönenleri, kötülük ve zalimlikle anılan Emevi valisine benzetir. Pir Sultan (16. yüzyıl) ikrarını güdenlerle ikrarından

dönerleri karşılaştırdığı bir nefesinde “Hû demine bir ikrarı güdenin / Tu yüzüne ikrarından dönerinin” (Gölpnarlı ve Boratav, 2010: 120) diyerek aradaki farkı ortaya koyar. Ayrım kesin ve nettir: İkrarını güdenine “Hû demine”, ikrarından dönerine “tu yüzüne” denir.

İkrarından dönmek nasıl kötü bir hasletse, ikrarında sabitkadem olmak, ikrarından dönmemek de son derece faziletli bir haslettir. Pir Sultan (16. yüzyıl), “Gidi Yezid biz de haram yemedik / Batında gördüğümüz’ demedik / İkrar birdir dedik geri dönmedik” (Ergun, 1960a: 167) diyerek ikrarından dönmeyen kişilerin faziletlerinden bahseder. Geda Müslî’nin (17. yüzyıl) bildirdiğine göre, Muhammed dinine giren ve tarikatta ikrarını güden kişilerin yolu Hakk’a doğru gider: “Din Muhammed dini girdik gireriz / Tarikatte ikrarımız güderiz / Katarımız Hakk’a doğru yederiz / Katar bizim, yedek bizim, mal bizim” (Burcuoğlu ve Özay, 1952: 41). Âşik Sıdkı Baba (1863-1828), “Girdik tarikata bozmayız ahdi / Sağlam bir ikrara bağlı özümüz” (İvgin, 1976: 36) dizeleri, sağlam bir ikrarla özünü Hakk’a bağlayanların dik duruşunu ifade eder.

Buyruk-Şeyh Safi Buyruğu’nda talibin iki makamı olduğu, bunlarda birincisinin ikrar vermek, ikincisinin ise, “temiz kalple Hak-Muhammed-Ali yoluna inanmak ve sınıksız bağlanmak” olduğu bildirilir. İkrarında duran ve ahbine vefa eden talip, evliyanın dostu olur (Saygı, 1996: 24). Talibin ikrarından dönmemesi ve ikrarında sabitkadem olması *Buyruk-Menakıb-ı Evliya*’da evliyaya vefa olarak takdim edilir. Çünkü talip, kendisi gelerek ikrar vermiş, tarikat içinde yol oğlu olmuştur. O nedenle ikrarında durmalı, ahbine sadakat göstermelidir (Yıldırım, 2020: 342).

2.12. İkrarından Döner Lanetlenir

Alevi-Bektaşî yolunda önce ikrar verip sonra ikrarından dönerler lanetlenmiştir. Öncelikle bu yol Allah’ın bildirdiği, Hz. Muhammed’in insanlara tebliğ ettiği ve Hz. Ali’nin sapmalara karşı koruduğu dindir. İkinci olarak yola giriş için kişilerin kendisi kapıya gelmiş, yola talip olmuştur. Kimse onları zorlamamış, üzerlerinde herhangi bir baskı kurmamıştır. Hatayi (16. yüzyıl), “Muhammed Ali’den kurulu yoldur / Evvel rehberinden kaçana lânet / Evvel ikrar verip sonra dönerine / Yapıştığı elden kaçana lanet” (Ergun, 1961: 81) diyerek ikrarından dönerlere lanet eder. Dost Hatayi (16. yüzyıl), “Lanet olsun ikrarından dönerine” (Ergun, 1961: 70) dizesinde ikrarından döneri lanetle anar. Zikri Baba (19. yüzyıl), ikrarını inkâr edenlerle Hz. Ali’nin evladına düşmanlık edenleri ve Yezid’i aynı düzeyde görür. Hepsini lanetle anar: “Rahmet Ali evladına düşmanına lanet / Lanet o Yezid’in din ü imanına la-

net / İkrarını inkâr edenin canına lanet / Ben fahr ederim kim bana Bektaşî desinler / Dergâh-ı Ali'nin bu da bir taşı desinler” (Özmen, 1998d: 272).

İkrarından dönen kişi Alevî-Bektaşî toplumunda “düşkünlük” adı verilen bir yaptırıma uğrar. Düşkün veya sürgün olarak adlandırılan bu kişiler, mutlak olarak toplum dışına itilir, sürgün edilir ve asla bir daha topluma kabul edilmez. Selam sabah, her türlü alışveriş kesilir. O kişi artık şeytana uymuş, merdut olmuştur (dinden çıkmıştır). Dünyada da, ahrette de yeri yoktur. Çünkü gökten düşenin parçası bulunur ama gönülden düşenin parçası bulunmaz. Gönülden düşen düşkünlere artık toplumda yeri kalmamıştır (Yıldırım, 2020: 464). *Buyruk -Menakıb-ı Sultan Şeyh Safî*'de mertudun kim olduğu açıklanır. Buna göre, önce ikrar veren sonra ikrarında sabitkadem olarak ikrarından dönen kişilere “murdut” denir (Taşğın, 2005: 457).

Buyruk -Şeyh Safî Buyruğu'nda tarikat kapısından yeni girecek yani ikrar verecek talibe kimi nasihatler verilir. Bu nasihatler arasında ikrarından dönmemesi gerektiği özellikle vurgulanır. Çünkü ikrarından dönen, On İki İmam'ın kanlısı olur, Murtaza Ali'nin Zülfikar'ına uğrar, Hz. Resul'ün şefaattinden mahrum olur, Allah'ın didarından mahrum kalır (Saygı, 1996: 46). Bütün bu akıbetlere uğrayan kişi, ahret yurduna imansız gider, kurtuluşa erişemez ve işin sonunda cehenneme girer. Tarikata girişte mürşidin nasihatinde yer alan “dönenin canı” uyarısı, işte bu nedenledir. İkrarından dönen kişi lanetlenir, cehenneme gider ve canından olur.

Can Hatayi (16. yüzyıl), “İkrarından dönen yanar imansız” (Ergun, 1960a: 34; Ergun, 1961: 48) mısraında ikrarından dönen kişilerin ahrete imansız gittiğini söyler. Pir Sultan (16. yüzyıl), “Bir ikrara durmayanlar / İmansızca ölse gerek” (Gölpınarlı ve Boratav, 2010: 230) dizeleriyle yine ikrarında durmayanların imansızca öleceğine vurgu yapar. Derviş Mehmed (1755-1828) ise bir dizesinde ikrarından durmayarak dönenlerin dinsiz imansız olacağını beyan eder: “İkrarından dönen dinsiz imansız” (Özmen, 1998c: 442). Teslim Abdal (17. yüzyıl), ikrarından dönenlerin Hak'tan uzaklaştığını ifade eder: “İkrarından dönen Hak'tan üzülür” (Ergun, 1960b: 98). “Hak'tan üzülen” kişinin ise varacağı yer cehennemden başka bir yer değildir. İmansız ölen kişinin yeri cehennemdir. Esasen öyle bir kişi, zaten daha bu dünyada iken cehennemi yaşamaya başlamıştır.

Sonuç

İkrar, Alevî-Bektaşî yolunun anahtar kavramlarından biridir ve içeriği tamamen İslami bilgiyle doldurulmuştur. Alevî-Bektaşî ariflerinin günümüze ulaşan eserleriyle kolektif belleğin ifadesi olan *Buyruklar* ve *Erkânâme*-

lerde “ikrar” terimine dikkat çekici derecede fazla yer verilmiştir. O nedenle çalışmamız, ikrar teriminin teorik çerçevesini çizmeye ve içeriğini deşifre etmeye ayrılmıştır. Alevilikte ve Bektaşilikte ikrarın nasıl verildiğine dair erkânın ve erkânda okunan metinlerin içerik analizinin ayrıca çalışılması gerekmektedir.

Alevi-Bektaşî yolunu hakıyla anlamak için en azından bu yola ait temel kavramları Alevi-Bektaşî yolunun anlattığı gibi okumak gerekir. Aleviliğe ait kavramları, başka inanışlara göre kullanıp bunlar üzerinden Aleviliği okumak son derece yanlış sonuçlar doğurur. Esasen Alevilik hakkında insanların kafa karışıklığının bir sebebi de bu tutumdur. Bu çalışma da ikrar kavramını Alevi-Bektaşî ariflerinin izah ettiği şekilde açıklamayı amaçlamaktadır. Alevilikle ilgili bütün kavramların Aleviliğin yazılı kaynaklarına göre izah edilmesi Aleviliği doğru anlamak için bir zorunluluktur.

Kaynakça

- Aday, Erdal (2018). “Şeyh Çakır (Işık Çakır) Ocağı İkrar Cemi Ritüeli”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57: 217-231.
- Akyol, Cansu (2017). *Ardahan/Damal Bölgesinde Gözükızıl Ocağı Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Yüksel Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytekin, Sefer (1958). *Buyruk*. Ankara: Emek Matbaası.
- Bal, Hüseyin (2009). “Alevî İnanç ve Kültürünün Yazılı Kaynakları”. *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Ed. Ahmet Yaşar Ocak. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 298-325.
- Bisati (2013). *Buyruk*. Haz. Ahmet Taşğın. Konya: Çizgi Yayınları.
- Bozdoğan, Niyazi (2013). *Alevî İslam İnanıcı ve Ağuiçen Ocağı Soy Şeceresi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Burcuoğlu, Kemal ve Özay, Mahmut (1952). *Kırklar Meclisi: En Güzel Bektaşî Şiirleri*. İstanbul: Gayret Kitapevi.
- Cebecioğlu, Ethem (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.
- Dedekargınoğlu, Hüseyin (2012). *Dede Garkın Süreğinde Cem*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.

- Dedekargınoğlu, Hüseyin (2016). “Dede Garkın Ocağı’nda Musahiplik Uygulaması Örneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 78: 91-112.
- Demir, Murat (2016). *Ali Rıza Öge’nin Bektaşî Şairleri Antolojisini Tetkik (52-216. Sayfalar)-İnceleme ve Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Sadık (2001). “Abdal Musa’da İkrar Nedir?”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, VII(18): 251-267.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1960a). *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Bektaşî Şairleri ve Nefesleri C.1*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1960b). *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Bektaşî Şairleri ve Nefesleri C.2*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1961). *Hatayi Divanı: Şah İsmail Safevi*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Gölpınarlı, Abdülbaki ve Boratav, Pertev N. (2010). *Pir Sultan Abdal*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gümüşoğlu, Dursun ve Yıldırım, Rıza (2006). *Bektaşî Erkânâmesi*. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Hacı Bektaş Veli (2010). “Makalat”. Haz. Ömer Özkan ve Malik Bankır. *Hacı Bektaş Veli Külliyyatı*. Ed. Gıyasettin Aytaş. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- İvgin, Hayrettin (1976). *Âşık Sıtkı Baba (Pervane)*. Ankara: Emel Matbaacılık Sanayi.
- Kaya, Doğan (2014). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Kayhan Kılıç, Seyhan (2014). “Seyyid Ali Sultan Ocağında Çamlıca Süreliğinin İkrar Ritüeli”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 71: 35-54.
- Komisyon (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Noyan, Bedri (2002). “Balım Sultan Erkan-namesi Merkezli Geleneksel Bektaşîliğe Ait Bir Ritüel Örneği: İkrar”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 40: 53-104.
- Oytan, M. Tefvik (1956a). *Bektaşîliğin İçyüzü: Dibi, Köşesi, Yüzü ve Astarı Nedir? C.1*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.

- Oytan, M. Tevfik (1956b). *Bektaşiliğin İçyüzü: Dibi, Köşesi, Yüzü ve Astarı Nedir?* C.2. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Özdemir, Ali Rıza (2020a). “Alevi-Bektaşî Yolunda Dört Kapı Kavramı”. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, XIII(1): 249-283.
- Özdemir, Ali Rıza (2020b). “Alevi-Bektaşî Yolunda Dört Kapı'nın Makamları”. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, XIII(2): 713-742.
- Özdemir, Ali Rıza (2021). “Alevi-Bektaşî Yolunda ‘İman Getirmek’ Kavramı”. *Edebali İslâmiyat Dergisi*, V(1): 1-26.
- Özmen, İsmail (1998a). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, C.1*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özmen, İsmail (1998b). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, C.2*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özmen, İsmail (1998c). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, C.3*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özmen, İsmail (1998d). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, C.4*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özmen, İsmail (1998e). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, C.5*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sarıkaya, M. Saffet (2011). “Babagân Bektaşiliğinde İkrar Töreni”. *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (07-09 Mayıs 2010)* C.2. Çorum: Hitit Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Merkezi, 681-703.
- Saygı, Hakkı (1996). *Şeyh Safî Buyruğu ve Rum Eli Babagan (Bektaşî) Erkanları*. İstanbul: Saygı Yayınları.
- Soyyer, A. Yılmaz (2019). *Hünkâr: Ansiklopedik Bektaşilik Sözlüğü*. İstanbul: Post Yayınevi.
- Şehzâde Alaâddin Gaybî (2021). *Kaygusuz Abdâl Külliyyatı*. Haz. Abdurrahman Güzel. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tabatabaî, Allâme M. Hüseyin (2012a). *El-Mîzan Fî Tefsîri'l-Kur'ân, C.3*. Mütercim: Vahdettin İnce. İstanbul: Kevser Yayınları.
- Tabatabaî, Allâme M. Hüseyin (2012b). *El-Mîzan Fî Tefsîri'l-Kur'ân, C.8*. Mütercim: Vahdettin İnce. İstanbul: Kevser Yayınları.
- Taşğın, Ahmet (2005). “Şeyh Safî Menakıbı ve Buyruklar”. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 33: 441-458.

- Taşğın, Ahmet (2012). *Irak'ta Mezhep Çatışmaları Arasında Aleviler ve Bektaşîler*. İstanbul: Önsöz Yayınları.
- Teber, Ö. Faruk (2008). *Bektaşî Erkânâmelerinden Mezhebi Unsurlar*. Ankara: Aktif Yayınları.
- Tepecik, Melike (2019). *Keçeci Baba Ocağı Üzerine Nitel Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Topuzkanamış, Ersoy (2010). "Bir Bektaşî Erkânname'si". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55: 421-436.
- Tur, Derviş (2012). *Erkânâme*. İstanbul: Can Yayınları.
- Türk, Hüseyin ve Çapar, Mustafa (2011). "Alevilikte Yola Giriş Geleneklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 60: 17-42.
- Ulusoy, Ali Celaleddin (1986). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu*. Hacıbektaş: Kendi yayını.
- Üçüncü, Kemal (2012). *Edip Harabi Divanı*. Haz. Coşkun Kökel. Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayını.
- Yalçın, Alemdar ve Yılmaz, Hacı (2003). "Arnavutluk Devlet Arşivlerinde Bulunan Türkçe Yazma Eserler Erkânâme: 11". *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 33: 11-69.
- Yaman, Mehmet (2001). *Alevilik: İnanç-Edep-Erkan*. İstanbul: Garip Dede Derneği Yayınları.
- Yavuz, Cemalettin (2013). *Alevi-Bektaşî Geleneğindeki Düvazımlar Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Yusuf Şevki (1992). "Bezm-i Elest". *TDV İslâm Ansiklopedisi, C.6*. İstanbul: TDV Yayınları, 106-108.
- Yeşilyurt, Temel ve Oral, Osman (2012). "İman'da İkrar Kavramı". *Kelam Araştırmaları Dergisi [Kader]*, X(1): 31-44.
- Yıldırım, Rıza (2020). *Menakıb-ı Evliya (Buyruk)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yıldırım, Seyfullah (2005). *Hasan Cemâlî Baba: Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Hacı (1999). "Ahmet Sırrı Dede'baba'nın 'Bektâşî Tarikatı'". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, VI(10): 27-49.

Yolcu, Mehmet Ali (2019). “Çanakkale Tahtacılarında İkrar Alma Ritüeli”. *Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu (Balıkesir/Edremit, 03-05 Ekim 2019)*. Çanakkale: TOKÜAD Yayınları, 481-486.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*